

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СОФІЛКАНИЧ Марина Іванівна – аспірант Мукачівського державного університету, викладач закарпатської академії мистецтв.

Наукові інтереси: естетичне виховання засобами образотворчого мистецтва, позашкільна система освіти Закарпаття.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SOFILKANYCH Marina Ivanivna – Postgraduate Student of Mukachevo State University, lecturer at the Transcarpathian Academy of Arts.

Circle of scientific interests: aesthetic education by means of fine arts, extracurricular education system of Transcarpathia.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2021 р.

УДК: 78.03:780.64

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-192-209-212

СТЕПАНОВА Анна Олександрівна –

викладач кафедри музично-інструментальної підготовки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4715-3840>

e-mail: golden.saxanna@gmail.com

**СУЧАСНА НАУКОВА ДУМКА
ПРО РОЗВИТОК ДУХОВОЇ МУЗИКИ ТА ВИКОНАВСТВА**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку музичної педагогіки надзвичайно актуальними є питання розвитку духовної музики та виконавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема наукових досліджень виникнення та розвитку духовної музики була предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних дослідників. До таких слід віднести монографічні праці В. М. Апатського, В. О. Богданова, Р. А. Вовка, В. С. Гришки, А. Я. Карпяка, П. Ф. Круля, С. Я. Левіна, Г. П. Марценюка, О. С. Пло-хотнюка, Д. Р. Рогаль-Левицького, Ю. А. Усова, Rault Lucie, Margaret J. Kartomi та ін.

Останнім часом ця проблема розглядається переважно у науково-педагогічному аспекті, що сприяє не тільки розвитку виконавської майстерності музикантів-духовиків, а й підвищенню ефективності їхньої професійної підготовки в навчальних закладах України. Методи дослідження ґрунтуються на діалектичному взаємозв'язку історичного, соціологічного та аналітичного підходів і порівняльного аналізу, що дає змогу найбільш ефективно обґрунтувати та побудувати зміст навчального процесу професійної підготовки музикантів-духовиків.

Мета статті – висвітлення змісту основних монографічних робіт, створених на основі дисертаційних досліджень.

Виклад основного матеріалу

дослідження. Останні десятиліття дали українській духовій музиці та виконавству ряд фундаментальних праць, які увійшли у скарбницю українського музикознавства і потребують подальшого дослідницького вдосконалення. Ці дослідження можна умовно поділити на чотири основні напрямки:

- вітчизняні та зарубіжні дослідження, тематика яких пов'язана з історією розвитку духових інструментів та виконавства, їхньої ролі у розвитку загальної світової та вітчизняної музичної культури;

- дослідження, предмет яких пов'язаний із удосконаленням техніки виконавства на духових інструментах у відповідності з їхньою класифікацією: деревинні, мідні;

- дослідження з проблем підготовки педагогічних кадрів із навчання гри на духових інструментах, керівників духових музичних колективів»;

- фундаментальні монографічні роботи, навчальні посібники, які визнані в професійних колах на державному рівні та рекомендовані для поширення, вивчення та застосування в практичній роботі.

Значним внеском у розвиток історії української духовної музики є монографія П. Ф. Круля «Національне духове інструментальне мистецтво українського народу», в якій здійснено теоретичне осмислення проблем генезису духового інструментарію в національній музичній культурі України, який впливає з світового інструментознавства

Ще одна фундаментальна праця П. Ф. Круля «Східнослов'янська інструментальна культура: історичні витoki і функціонування» присвячена духовому музичному інструментарію, який акцентував увагу на перші варіанти застосування духових інструментів в оркестрі народної художньої творчості.

Великого значення у навчальному процесі по підготовці музикантів-духовиків набув навчальний посібник професора П. Ф. Круля «Духовий інструментарій в історії музичної культури України», який містить свідчення про духовий музичний інструментарій України, який охоплює досить велику кількість різнозвучних за своїм характером інструментів, що виготовлялись як самим виконавцем, так і майстром способом [5].

До наукових історичних видань, що використовуються в навчальному процесі слід віднести монографію професора В. О. Богданова «Історія духового музичного мистецтва України: Від найдавніших часів до початку ХХ ст.», яка написана на матеріалі дисертаційного дослідження і має два видання. У монографії розглядається еволюція духового музичного мистецтва України як історичний процес, пов'язаний з інструментарієм і концертною практикою. Крім того, простежується взаємодія двох факторів, що стимулювали розвиток української духової музичної культури: а) становлення музичної освіти; б) поєднання громадського життя з музичним.

Значним і одним із самих важливих доробком в історії духової музики України слід вважати двохтомну працю В. О. Богданова і Л. Д. Богданової «Історія духового музичного мистецтва України: від найдавніших часів до початку ХХ ст.», яка присвячена історії духового музичного мистецтва України від витоків до початку ХХ ст. [2].

Великого значення в науково-навчальному плані мають наукові праці українського академіка, професора, фаготиста В. М. Апатського Це історичні фундаментальні розвідки:

– «История духового музыкально-исполнительского искусства», яка присвячена історії духового музично-виконавської мистецтва від найдавніших часів до ХХІ століття. Паралельно із західноєвропейським висвітлюються основні віхи історії духового виконавства України.

– «История духового музыкально-исполнительского искусства» (книга II), яка присвячена історії духового музично-

виконавського мистецтва в період середини ХІХ – початок ХХІ століття.

– Посібник В. М. Апатського «Основы теории и методики духового музыкально-исполнительского искусства» є одним із основних навчальних посібників для вищих навчальних закладів, що готують професійних музикантів-духовиків [1].

Заслугує уваги історико-біографічна праця Р. А. Вовка «Портрети корифеїв», у якій представлено творчі портрети провідних педагогів кафедри дерев'яних духових інструментів НМАУ ім. П. І. Чайковського, які своєю діяльністю сприяли, сприяють і надалі сприятимуть подальшому розвитку та процвітанню духового інструментального мистецтва та вітчизняної музичної культури [3].

До цього ряду слід віднести науково-методичну працю І. С. Гришки та О. П. Гормона «Теорія і методика постановки виконавського апарату трубача», у якій розглядаються питання теорії і методики постановки виконавського апарату трубача, функцій і взаємодії його складових у процесі гри на трубі.

Монографія Г. П. Марценюка «Українське тромбонне виконавство в контексті європейського духового музичного мистецтва» є першим дослідженням з історії розвитку та проблем становлення українського тромбонного виконавства. На основі систематизації фактичних даних простежено й узагальнено джерела формування і розвитку регіональних тромбонних шкіл.

У монографії А. Я. Карпяка «Концепційні засади художнього мислення сучасного флейтиста» вперше в українському музикознавстві наданий аргументований критичний аналіз ключовим питанням та проблемам розвитку сучасного флейтового мистецтва. Визначаючи первинні пріоритети у формуванні виконавської майстерності флейтиста, автор зосереджує увагу на прогресивних положеннях психофізіологічної методичної школи, впроваджуючи у флейтовий фах нове тлумачення явища артикуляції [4].

Книга О. С. Плохотнюка «Професія – трубач. В. М. Лисенко (історичні нариси і методика організації щоденних самостійних занять трубача)» присвячена творчій спадщині видатного українського трубача Лисенка Володимира Миколайовича – талановитого музиканта-педагога, трубача-віртуоза, виконавська творчість якого мала великий вплив на розвиток мистецтва гри на трубі не тільки в Луганську, але й далеко за

його межами.

Заслуговує уваги і монографічне видання І. С. Гришки «Звукоутворення як важлива складова технічної досконалості трубача (історія, теорія, методика, практика)», у якому розглядаються історичні, теоретичні, методологічні та естетичні питання трубного виконавства: з'ясовується роль труби в мистецько-культурних соціумах різних епох, аналізуються традиційні та сучасні підходи до проблем звуковидобування при грі на трубі.

Одним із самих значних видань середини ХХ ст. слід виділити російських авторів: чотирьох томну працю видатного композитора, музикознавця Д. Р. Рогаль-Левицького «Сучасний оркестр» та відомого виконавця та педагога Ю.О. Усова «Історія вітчизняного виконавства на духових інструментах» та «Історія зарубіжного виконавства на духових інструментах», у яких автор найбільш повно і глибоко розкриває історію виникнення духових інструментів та духової музики від найдавніших часів до сьогодення [7].

Друга робота Ю. О. Усова «Історія зарубіжного виконавства на духових інструментах» присвячена розкриттю основних історичних етапів виникнення та розвитку духового виконавства в історії світової музичної культури. Автор, висвітлюючи проблему, шляхи розвитку виконавства на духових інструментах умовно поділяє на два етапи. Витоки першого починаються у часи Стародавнього Єгипту, Стародавньої Греції, Стародавнього Риму. Початком другого етапу автор вважає XVII ст. (1607 р.), коли видатний італійський композитор Клаудіо Монтеверді (Claudio Giovanni Antonio Monteverdi; 1567–1643) об'єднав існуючі у той час струнні, духові, клавішні та ударні інструменти в одне ціле і, таким чином, створив оркестр [8].

Робота С. Я. Левіна «Духові інструменти в історії музичної культури» складається з двох частин. У першій частині висвітлюється історія розвитку дерев'яних і мідних духових інструментів з найдавніших часів до другої половини XVIII століття. Особлива увага звернена не тільки на розвиток духової музики у різних регіонах, а і на особливості використання духових інструментів у творчості композиторів різних епох [6].

Серед наукових досліджень дальнього зарубіжжя з питань історії виникнення духових музичних інструментів та виконавства слід відзначити роботи останніх років, які мають найвідомішу популярність у

провідних навчальних закладах. Серед них роботи відомої французької професорки, етномузикознавця, викладача у Національному музеї природної історії Сорбонського університету (Франція) Люсі Раулт (Rault Lucie), зокрема, її дві фундаментальні праці «Музичні інструменти у світі» (Instruments de musique du monde) та «Музичні інструменти: глобальне дослідження традиційного музикування: огляд по всьому світу традиційних музичних рішень» (Musical Instruments: A Worldwide Survey of Traditional Music-making) [9].

Заслуговують уваги роботи австралійської дослідниці музичних інструментів – професорки музики Університету Монаш (Австралія) Маргарет Картомі (Margaret Kartomi), яка є авторкою численних книг, у тому числі «Поняття та класифікація музичних інструментів» (Classifications of Musical Instruments) [10].

При порівнянні результатів нашого дослідження з роботами інших авторів слід зазначити, що наше дослідження вирізняється історико-теоретичним підходом до розвитку духової музики та виконавства на духових інструментах і характеризується основними напрямками, предмет яких охоплює: історію розвитку духових інструментів; удосконалення прийомів гри та виконавства; професійну підготовку музикантів-духовиків; перспективи розвитку духової музики та її ролі в світовому музичному мистецтві.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На підставі вище викладеного слід зазначити, що стан науково-теоретичної думки з питань розвитку духової музики та виконавства на духових інструментах має велику історію, яка починається з найдавніших часів. Історіографію наукових досліджень із цих питань можна умовно розділити на чотири напрямки, які охоплюють: вітчизняні та зарубіжні наукові дослідження (дисертації), тематика яких пов'язана з історією розвитку духових інструментів та виконавства; дослідження (дисертації та наукові праці), предмет яких пов'язаний із удосконаленням техніки виконавства на духових інструментах у відповідності з їхньою класифікацією: деревинні, мідні; дослідження (дисертації) з проблем підготовки педагогічних кадрів із навчання гри на духових інструментах, керівників духових музичних колективів; фундаментальні монографічні роботи, навчальні посібники, які визнані у професійних колах на державному рівні та рекомендовані для поширення. Наукові праці

монографічного та навчального характеру, створені на основі дисертаційних досліджень – це один із основних напрямків сучасної наукової думки з питань історії та теорії духової музики.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Апатський В. Н. (2010) *История духового музыкально-исполнительского искусства*. ТОВ «Задруга», 2010. 320 с.

2. Богданов В. О., Богданова Л. Д. (2007) *История духового музичного мистецтва України: від найдавніших часів до початку ХХ ст.* В 2-х томах. Т.1. Харків: ФОП Сілічев С. О., 2013. 384 с.

3. Вовк Р. А. (2013) *Портрети корифеїв*. К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2013. 225 с.

4. Карпак А. Я. (2013) *Концепційні засади художнього мислення сучасного флейтиста: монографія*. Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2013. 378 с.

5. Круль П. Ф. (2010) *Національне духове інструментальне мистецтво українського народу: малодосліджені сторінки історії*. К. : Вид-во НАН України. 2000. 324 с.

6. Левин С. Я. (1973) *Духовые инструменты в истории музыкальной культуры*. В 2-х частях. Л. : Музыка, 1973. 264 с.

7. Рогаль-Левицкий Д. Р. (1953-56) *Современный оркестр*. В 4 т. М. : Государственное музыкальное издательство, 1953-1956.

8. Усов Ю. А. (1975) *История зарубежного исполнительства на духовых инструментах*. М. : Музыка, 1978. 184 с.

9. Rault Lucie (2000). *Instruments de musique du monde*. Paris: Hervé de La Martinière, coll. Patrimoine, 2000. 232 p.; Rault, Lucie. *Musical Instruments: A Worldwide Survey of Traditional Music-making*. Paris: Thames & Hudson Ltd, 2000.

10. Margaret J. Kartomi (1990) *On Concepts and Classifications of Musical Instruments*. The University of Chicago Press – Chicago/London 1990.

REFERENCES

1. Apatskiy, V. (2010). *Istoriya dukhovogo muzykal'no-ispolnitel'skogo iskusstva*. [History of brass music and performing arts].

2. Bogdanov, V., Bogdanova, L. (2007). *Ístoriya dukhovogo muzichnogo mistetstva Ukraїni: vid naydavnishikh chasiv do pochatku KHKH st.*

[History of wind music art of Ukraine: from ancient times to the beginning of the XX century]. Kharkiv.

3. Vovk, R. (2013). *Portreti korifeїв*. [Portraits of luminaries]. Kiev.

4. Gishka, Í., Gorman, O. (2013). *Teoriya i metodika postanovki vikonavs'kogo aparatu trubacha: Navchal'no-metodichniy posibnik*. [Conceptual principles of artistic thinking of a modern flutist: a monograph]. L'viv.

5. Krul', P. (2010). *Natsional'ne dukhove instrumental'ne mistetstvo ukraїns'kogo narodu: malodoslidzheni storinki istorii*. [National wind instrumental art of the Ukrainian people: little-studied pages of history]. Kiev.

6. Levin, S. (1973). *Dukhovyye instrumenty v istorii muzykal'noy kul'tury*. [Wind instruments in the history of musical culture]. Leningrad.

7. Rogal'-Levitskiy, D. (1953-56). *Sovremennyy orkestr*. [Contemporary orchestra]. Moscow.

8. Usov, YU. (1975). *Istoriya zarubezhnogo ispolnitel'stva na dukhovyykh instrumentakh*. [History of foreign performance on wind instruments]. Moscow.

9. Rault Lucie (2000). *Muzykal'nyye instrumenty mira*. [Instruments de musique du monde]. Paris.

10. Margaret J. Kartomi (1990). *O ponyatiyakh i klassifikatsiyakh muzykal'nykh instrumentov*. [On Concepts and Classifications of Musical Instruments]. Chicago/London.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СТЕПАНОВА Анна Олександрівна – викладач кафедри музично-інструментальної підготовки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: дослідження сучасної наукової думки про розвиток духової музики та виконавства.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

STEPANOVA Anna Oleksandrivna – Lecturer of the Department of Music and Instrumental Training of the State Institution «Southukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky».

Circle of scientific interests: research of modern scientific thought about the development of wind music and performance.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2021 р.